

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

PERSPEKTİF

Maryam DASHDAMIROVA | Zehra AYDIN

AĞUSTOS 2023 | Sayı: 16

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞINDAN SONRA AZERBAYCAN VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ ENERJİ ODAKLI İLİŞKİLER

Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler, 1991 yılında Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından geniş bir alanda gelişmeye başlamıştır. Azerbaycan, Kafkasya bölgesindeki stratejik konumu ve enerji kaynakları nedeniyle Avrupa Birliği için önemli bir ortak olmuştur. Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde, enerji alanı stratejik bir öneme sahiptir. Azerbaycan, zengin enerji kaynaklarına sahip bir ülke olarak, Avrupa Birliği'nin enerji arz güvenliği ve çeşitliliği açısından önemli bir

ortak konumundadır. Azerbaycan ve AB ilişkisinin, enerjinin yanı sıra ekonomik ve siyasi boyutları da vardır. Taraflar arasında pek çok anlaşma mevcuttur. Örneğin Azerbaycan'ın Şahdeniz doğal gaz sahasından çıkartılan gazı, Türkiye üzerinden Yunanistan, Arnavutluk ve İtalya'ya taşıyan Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP), Azerbaycan-AB ortak projesidir. Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP) ve Güney Kafkasya Boru Hattı ile TAP'ın birleştirilmesi sonucunda Güney Gaz Koridoru adlı stratejik proje

tamamlanmıştır. Avrupa Birliği, bu projeler sayesinde Azerbaycan'dan doğal gaz olarak Avrupa'daki enerji kaynaklarını çeşitlendirmektedir.

Rusya, dünyanın en büyük doğal gaz ve petrol üreticilerinden biri olarak, AB'nin enerji arz güvenliği açısından kritik bir tedarikçidir. Avrupa Birliği, enerji tüketiminin önemli bir kısmını Rusya'dan ithal ederken, Rusya da enerji ihracatından elde ettiği gelire ekonomisini desteklemektedir. Ancak bu durum, Avrupa Birliği'ni Rusya'ya enerji konusunda bağımlı kılarak, örgütün politik bakımdan da hareket alanını sınırlandırmaktadır. Rusya, Avrupa'ya doğal gaz ihracatını büyük ölçüde Ukrayna üzerinden gerçekleştirir. Ukrayna ve Rusya arasında eskiden beri olan çatışmalar ve şu anda devam eden savaş, bu enerji alışveriş sürecini gerilimli hale getirmektedir. Avrupa Birliği, Ukrayna üzerinden geçen gaz altyapısının güvenliğini ve sürdürülebilirliğini korumak için çaba gösterirken, Rusya da enerji politikasını siyasi ve ticari amaçlarına uygun şekilde yönlendirme çabasıdadır. Enerji, Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki siyasi gerginliklerin bir nedeni veya sonucu olarak yorumlanabilir. Özellikle son zamanlarda yaşanan siyasi krizler veya farklı politik hedefler, enerji iş birliğini olumsuz etkilemekte ve taraflar arasında anlaşmazlıklara neden olmaktadır.

Avrupa Birliği, Ukrayna topraklarını işgali gerekçesiyle Rusya'ya karşı birçok yaptırım uygulamıştır. Bunlardan biri de Rusya'nın petrol ve gaz ihracatına yönelik ekonomik yaptırımlardır. Amaç, Rusya ekonomisini zayıflatarak Ukrayna'ya yönelik saldırıyı durdurmaaktır. Ancak bu durum hem Avrupa Birliği ülkelerinde hem de Rusya'da birçok krizle sonuçlanmıştır. Rusya-Ukrayna savaşından kaynaklanan enerji

krizi, Avrupa Birliği ve ötesinde enerji fiyatlarının hızla yükselmesine neden olmuştur. Rusya'nın enerji piyasası manipülasyonu başa çıkmak için Avrupa Komisyonu, 2022 Eylül ayında Avrupa Birliği genelinde önlemler önermiştir. Bu önlemler, enerji tüketimini belirli durumlarda düşürmeyi hedeflemektedir. Bu yaklaşım, enerji piyasasındaki baskıyı hafifletmeyi ve kriz sırasında enerji kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri, enerji talebini karşılamak için kısa vadeli çözümler gerektiği düşüncesiyle, kömürle çalışan enerji santrallerini tekrar açmak ve nükleer enerji santrallerinin kapatılmasını ertelemek gibi adımlar atmıştır. Ancak bu tür politikalar, fosil yakıtlara olan bağımlılığı artırdığı için çevresel endişelere yol açmaktadır. Enerji kaynaklarının çeşitli kullanım alanlarına sahip olması, uluslararası platformda hem rekabetin hem de iş birliğinin enerji odaklı ilerlemesine neden olmaktadır. Enerji rekabetinde üstünlük sağlama hedefi güden devletler, kendi topraklarında bulunan enerji kaynaklarını geliştirme amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Öte yandan, yeterli miktarda enerji kaynağı bulunmayan ülkeler, enerji sahibi devletlerle güvenli enerji alışverişini sağlama amacıyla projeler geliştirmektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşının başlamasının ardından Avrupa Birliği ülkeleri, yeni gaz tedarikçileri aramaya başlamış ve Rusya ile olan ilişkilerini büyük oranda sınırlamıştır. Ancak Batı'nın yaptırımları, aynı zamanda Avrupa'da enflasyonu etkilemiş, yaşam maliyetleri yükseltmiş ve enerji fiyatlarını artırmıştır. Avrupa'nın birçok ülkesi, yıllar sonra görülmeyen bir enflasyonla karşı karşıya kalmıştır. Fiyat artışları ve artan enflasyon, Avrupa Birliği'nin yaptırımlar konusundaki "birliğini" gölgede bırakmıştır. Örneğin Macaristan, Rusya'ya yönelik

yaptırımlara katılmayacağını, çünkü bunun Avrupa'yı da etkileyeceğini duyurmuştur. Avrupa Birliği'nin yaptırım paketi, Rus denizyolu ham petrolü ve petrol ürünlerinin tamamen ithalatının yasaklanmasını içermektedir. Hollanda, Avusturya ve Almanya gibi bazı Avrupa Birliği ülkeleri enerji kriziyle başa çıkmak için kömürle çalışan enerji santrallerine geri dönme planlarını duyururken, kömürle çalışan enerji santrallerini yeniden başlatma isteğini açıklayan Fransa, petrol üreten ülkeler olan İran ve Venezuela'dan petrolün piyasaya geri dönmesine izin vermeleri çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği ve Azerbaycan, Rus enerjisine bağımlılığı azaltma çabaları kapsamında Azerbaycan gazı ithalatını ikiye katlayacak yeni bir anlaşma duyurmuştur.

Enerji kriziyle mücadele eden Avrupa Birliği ülkeleri, enerji tasarrufu ve gaz stoklarını doldurmaya odaklanmış durumdadır. AB ülkeleri, Rus doğal gazına olan bağımlılığını azaltma amacını taşımalarına rağmen, mevcut durumda gaz depolarını doldurmak ve enerji arzını sürdürebilmek adına Rusya'dan doğal gaz alımına devam etmek durumundadır. Bu bağlamda, enerji güvenliğini sağlamak için Rus doğal gazına olan bağımlılığı azaltmak ve alternatif tedarik kaynaklarını çeşitlendirmek adına çeşitli adımlar atılmaktadır. Bu stratejiler doğrultusunda, Azerbaycan, Cezayir ve Norveç gibi ülkelere doğal gaz alımını artırarak enerji arzını çeşitlendirmeyi hedeflemektedirler. Bu adımlar, AB'nin enerji arzının güvenliğini artırmayı ve enerji krizlerine karşı daha dayanıklı bir yapı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, 18 Temmuz 2022 tarihinde, Bakü'yü ziyaret ederek Avrupa Birliği'ne enerji tedarikini artırmak konusunda görüşmeler yaptıktan sonra, Azerbaycan ile doğal gaz

ithalatını 2027 yılına kadar ikiye katlamayı amaçlayan bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma, 15 yıl içinde Azerbaycan doğal gazının yıllık en az 20 milyar metreküp ithalatını hedeflemektedir. Bu anlaşma, Rusya-Ukrayna savaşının ardından, Avrupa Birliği'nin enerji için alternatif tedarikçiler bulmak noktasındaki adımlarındandır. Bakü ve Avrupa Birliği arasındaki anlaşma, Güney Gaz Koridoru boru hattı üzerinden bloğa gaz akışını artırmayı hedeflemektedir. Bakü'de yapılan görüşmede Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen diğer bir önemli konu olarak Azerbaycan'ın yenilenebilir enerji alanında, özellikle deniz üstü rüzgâr ve yeşil hidrojen alanında muazzam bir potansiyeli olduğunu vurgulamıştır. Bu konuda Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlhan Aliyev'le iş birliğinin temellerini attıklarını belirten Avrupa Komisyonu Başkanı, Azerbaycan'ın Avrupa Birliği için son derece güvenilir ve önde gelen bir yenilenebilir enerji ortağına dönüşeceğini vurgulamıştır.

Azerbaycan ve Avrupa Birliği ilişkileri, enerji iş birliğiyle başlayarak geniş bir yelpazede gelişme potansiyeli taşımaktadır. İlişkilerin güçlenmesi ve derinleşmesi için ticaret, ekonomi, eğitim ve kültürel alanlarda iş birliğinin artırılması, Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesine ve her iki tarafın da çıkarlarını karşılıklı olarak desteklemesine katkıda bulunabilir. Azerbaycan'ın tarım ve maden ürünleri, Avrupa pazarları için önemli bir ticaret potansiyeline sahiptir. Serbest ticaret anlaşmaları ve iş birliği projeleri aracılığıyla ekonomik bağların güçlendirilmesi, taraflar arasında ticari ilişkileri daha da artırabilir. Azerbaycan'ın stratejik konumu, Orta Asya ve Asya ile Avrupa arasında önemli bir geçiş rolü oynamaktadır. Azerbaycan'ın limanları ve demiryolu hatları, Avrasya'nın ticaret ve ulaştırma merkezleri arasında bağlantı

sağlamaktadır. Örneğin, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı, Asya ve Avrupa arasındaki kargo taşımacılığı için önemli bir yol sağlamaktadır. Bu hat, Azerbaycan'ın batıda Türkiye'ye, doğuda ise Orta Asya ve Çin'e bağlanmasını mümkün kılarak ticaretin hızlı ve verimli bir şekilde yapılmasına olanak tanımaktadır. Azerbaycan ve Avrupa Birliği ilişkilerinde altyapı yatırımları ve modernizasyon projeleri, bölgesel iş birliğinin artmasıyla sonuçlanacaktır. Eğitim ve kültürel değişim programları, Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasında karşılıklı anlayışın geliştirilmesi ve daha yakın ilişkilerin kurulmasına katkı sağlayabilir. Eğitim ve kültürel değişim programları, uzun vadede iki toplum arasında kalıcı ve yapıcı ilişkilerin kurulmasına katkıda bulunurken, barışçıl iş birliği ve karşılıklı fayda temelinde bir geleceğin inşa edilmesine olanak sağlamaktadır.

Azerbaycan, Hazar Denizi'ndeki zengin enerji kaynaklarına sahip olmasına rağmen, doğal gaz ve petrolünü Avrupa pazarlarına ulaştırmak için güvenilir ve etkili bir transit güzergahına ihtiyaç duymaktadır. Türkiye, stratejik bir transit ülke konumundadır ve Azerbaycan'dan çıkartılan doğal gazın ve petrolün Avrupa'ya ulaştırılmasında kritik bir geçiş noktasıdır. Türkiye'nin enerji koridoru olarak işlevi, enerji arz güvenliği ve çeşitliliği açısından hem Azerbaycan hem de Avrupa Birliği için büyük bir öneme sahiptir. Türkiye, enerji diplomasisi açısından da önemli bir rol oynayabilir. Bölgesel çıkarları dengeleyerek ve taraflar arasında iş birliğini teşvik ederek, enerji politikalarının daha geniş politik ve ekonomik bağlamlarda etkin bir şekilde yönetilmesine yardımcı olabilir. Türkiye, Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasındaki enerji iş birliği ve ticaretinin başarılı bir şekilde yürütülmesi için vazgeçilmezdir.

Güney Gaz Koridoru içerisindeki projeler, Azerbaycan ve AB için olduğu kadar Türkiye için de fayda sağlayıcıdır. Bu projeler Türkiye'nin enerji arz güvenliği için de büyük öneme sahiptir. Türkiye, Avrupa ve Asya için bir kesişim noktasıdır. Bu coğrafi konumu, Türkiye'yi adeta enerji dağıtım merkezi haline getirmektedir. Asya'da üretilen doğal gaz, Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarılmaktadır. Bu sırada Türkiye, doğal gaz taşıyıcısı rolü gereği ciddi ekonomik gelir elde etmektedir. Bunun yanı sıra onlarca il ve ilçeden geçen bu boru hatları, istihdam ve ekonomik canlılık sağlamaktadır. Ayrıca kullanılan boruların çoğunun da yerli üretim olduğu bilinmektedir. İlgili projelerin Türkiye açısından ekonomik boyutlu faydaları olduğu gibi bunlar, diplomasi alanında da Türkiye'nin elini güçlendirmektedir. Türkiye, iki kıta arasındaki enerji transferine dair karar vericilerin görüşmelerinin de önemli bir parçasıdır. Nitekim Türkiye'nin tarih boyunca Asya ve Avrupa arasındaki ara bulucu rolü, Güney Gaz Koridoru gibi büyük projelerle somutlaşıp çeşitlenmektedir.

Uluslararası sistemde yaşanan birçok kriz ve savaşın temelinde kaynakların dağılımı ve paylaşımındaki dengesizlikler yatmaktadır. Bu durum, enerji pazarındaki dengeleri de etkileyerek, Rusya-Ukrayna Savaşı gibi olaylarla bir kez daha ortaya çıkmıştır. Enerji sektöründe yaşanan bu kriz, enerji kaynaklarının stratejik önemini bir kez daha vurgulamıştır. Ülkeler, bu krizden farklı ölçülerde etkilenmiştir. Menfaatler, kazançlar ve hırsların öne çıktığı dünya siyasetinde, kalıcı bir barışın sağlanması oldukça zor gözükmektedir. Enerji krizinin etkileri uzun bir süre daha ülkelerin gündemini etkileyecek gibi durmaktadır. AB'nin uzun vadeli planlarında, yenilenebilir enerji kaynaklarının önemi büyük yer

tutmaktadır. Ancak mevcut enerji krizini aşma noktasında, Yeşil Mutabakat gibi girişimlerin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik çözümler sunma konusunda etkin olup olmadığı tartışmalıdır. Enerji krizi, uluslararası ilişkilerdeki dinamikleri etkileyerek, ülkelerin enerji politikalarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmaktadır. Nihayet enerji konusu, küresel siyaseti ve ekonomiyi derinden etkileyen önemli bir faktördür.

Dünya üzerinde kaynak kıtlığının temel mesele haline gelmeye başladığı günümüzde, devletler, halklarının temel ihtiyaçlarını karşılamayı sürdürebilmek için çeşitli yollar aramaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi, kömür gibi zararlı fosil kaynakların tekrardan gündeme alınması, nükleer enerji üretimi, mevcut doğal kaynakların çıkartılması için gerekli teknolojilerin geliştirilmesi ve doğal kaynak açısından kıt ülkelerin kaynak zengini ülkelere ithalat için transfer hatları oluşturması, bunlardan bazılarıdır. Bunların yanı sıra devletler, çevre güvenliğinin ve temel ihtiyaçların karşılanmasının tehlikede olduğu bilinciyle çeşitli tepkiler vermektedir. Bu tepkiler, savaşkan özellik gösterebildiği gibi iş birlikçi de olabilmektedir. Özellikle kaynak fakiri ülkelerin iş birlikçi eğilim gösterdiği görülmektedir. AB üyesi devletler de bu kategoride değerlendirilebilir. Nitekim bu devletlerin enerji ihtiyaçları ve bu ihtiyacı karşılamakta iş birlikçi olmalarına yönelik gereklilik, Rusya-Ukrayna savaşıyla iyice aşikâr olmuştur. Avrupalı devletlerin diplomasi bilgisi, bu süreci de başarıyla atlatacaklarını düşündürmektedir. Azerbaycan ve AB enerji ilişkilerini de AB'nin kendi ihtiyaçları ve bunun için geliştirdiği diplomasi üzerinden değerlendirmek, gerçekçi bir yorum olacaktır.

Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasındaki enerji alanındaki iş birliğinin, ekonomik ilişkilere de olumlu etki ettiği söylenebilir. Enerji ticareti, her iki tarafın ekonomisine de katkıda bulunurken, Avrupa Birliği ülkeleri Azerbaycan'da enerji projelerine yatırım yaparak bu sektörün gelişimine destek olmaktadır. Enerji, Azerbaycan ve AB arasındaki ilişkilere siyasi ve stratejik boyutu da etkilemektedir. Enerji ticareti ve iş birliği, AB'nin Asya ülkeleriyle kurduğu ilişkilerin sınırları çerçevesinde, taraflar arasında daha yakın siyasi ilişkileri teşvik edebilir ve karşılıklı güveni nispeten artırabilir.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115. Kadıköy/İstanbul

YAZARLAR HAKKINDA

Maryam DASHDAMIROVA, DİPAM Yaz Dönemi stajyeridir. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü 4. Sınıf öğrencisi olan Dashdamirova, iyi düzeyde İngilizce bilmektedir. Orta Asya ve Avrupa Ülkeleri, özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere üzerinde araştırmalarını sürdürmektedir.

Zehra AYDIN, DİPAM Araştırmacısıdır. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora çalışmasını yürütmektedir. Uzmanlık alanları uluslararası hukuk ve barış çalışmaları olan Aydın'ın, bu alanlara ek olarak Bosna Hersek, Kosova, Libya gibi bölgelerde ve insan hakları ve çevre gibi konularda da çalışmaları bulunmaktadır.